

ANGOL ÉS AMERIKAI UNITÁRIUS HITELVEK.

Azt hiszem, nem lesz fölösleges munka, ha minél gyakrabban és mélyebben beletekinthetünk angol és amerikai hitestvéreink vallásos életébe. Erre ők nagyon is rászolgáltak azzal a testvéries szeretettel és gondoskodással, melyet velünk szemben sokszor gyakoroltak és most éppen oly szemmeláthatóan gyakorolnak.

A hála és a szeretet szempontja ez. Van azonban még egy másik szempont is, ami az angolok és az amerikaiak felé vonz. Ez a gyakorlati szempont. A világon sehol sem tapasztalható az a tisztult vallásos világnézet, mint az angolul beszélő népek között. Mindkét szempont egyformán fölhívja az irántok való érdeklődést.

Ez alkalommal két jellemző füzetecskét fordítok le, melyeket a Brit és külföldi unitárius társulat adott ki. Mindkettő jellemző foglalatja az unitárius világnézetnek, az utóbbi talán még inkább, mint az első.

I. Kérdések és feleletek a mi unitárius hitünkről, társaságunkról és szervezetünkről.

1. Mi a vallás, melyet mi hiszünk?

Mi Jézussal azt hisszük, hogy a gyakorlati vallás az Isten és emberszeretetben van összefoglalva.

2. Mi a mi erős hitünk?

Az Isten atya volta, az emberek testvérisége, Jézus vezérsége s az emberiségnek folytonos, örök haladása.

3. Alkotunk tehát mi hitvallásokat?

Nem; mi ápoljuk hitünket, de nem akarjuk másokra tukmálni, mint tekintély alapján álló dogmákat. Mindenkit szívesen látunk vallásos társulatunkban, akik — ha tőlünk különböző hitet vallanak is — rokonszenveznek szellemi eszményeinkkel és gyakorlati céljainkkal.

4. Miért vagyunk mi szabadelvűek a vallásban?

A következő alapelvek megtartásáért:

a) Az ész és lelkiismeret szabadsága a módszerünk a vallásban — a tekintély, vagy hagyomány helyett;

b) A mi szellemünk a legvilágosabb társaság a vallásban — a szertartásosság helyett;

c) A jellem a vezérezsme a vallásban — nem a hitvallás.

5. Hány egyházunk van az Egyesült királyságban?

Háromszázhetven egyházközségünk, körülbelül annyi lelkésszel. Ezek az egyházközségek magok kormányozzák mago-

kat; de sokat ezek közül a kerületi társaságok és a brit és külföldi unitárius társulat segítyez.

6. Vannak-e más országokban is rokon egyházak?

Csaknem ötszáz egyházközség az amerikai Egyesült-Államokban, százhuszonöt Erdélyben. Ezeken kívül vannak még szétszort egyházközségek Ausztráliában, Canadában, Új-Zealandban és más országokban.

7. Sorolj fel néhány nevet az unitárius gondolkozókból?

Priestley József, Lindsey Theophilus, Channing Ellery Vilmos, Parker Tivadar, Martineau Jakab, Hamilton János, Beard Károly, Armstrong Acland Richard.

8. Vannak-e egyházunkon kívül unitáriusok?

Sokan vannak; különösen az amerikai universalisták és a Hicksite testvérek, a franciaországi, németországi, sweizi, hollandi és dániai liberális protestánsok között. Újabban a reformált zsidók, az indiai Tshahmo Somaj hivei s az orthodox egyházakból és az egyházan kívüliekből sok gondolkozó szoros egyetértésben van az unitáriusokkal.

9. Mi a nemzetközi tanács?

Sok ország szabadelvű vallásos gondolkozóinak és munkásainak tanácskozása. 1900. évben szervezték és ülészett Londonban, Amsterdamban, Genfben és Bostonban.

10. Hol lehet részleteket megtudni a mi társaságunkról és munkásságunkról?

Az Essex Hall Year Bookból, melyet a Brit és külföldi unitárius társaság ad ki évenként, Esser Hall, Essex street, London, W. C., amelyik főhelye a mi irodalmi működésünknek és gyűlésező helye sok szervezetünknek.

11. Miért veszünk részt az unitárius munkában és istentiszteleten?

Mert ebben gyönyörűségünk telik és ezáltal előmozdítjuk a szellemi életet minden dogmai bilincs nélkül.

Mert kis gyermekeinknek és ifjuságunknak szüksége van vezetésre és bátorításra, hogy a jó, szép és igaz eszményeiben fejlődjenek.

Mert sok felebarátunk, akikre az orthodox tanítás visszahatással volt, az új hitben enyhületet és ihletet nyert.

Mert ezen a módon tudjuk legjobban kivenni részünket abból, hogy megalapítsuk az igazságosságot az államban, a szeretetet és jószágot a családban és az Isten országát a szívekben.

II. Unitárius vallás rövid kérdések és feleletekben.

1. Ki unitárius?

Röviden felelve: az, aki hiszen az Isten igazságában és az ember isteni természetében.

A szó szoros értelmében az unitárius szó az Isten tiszta egységét jelenti a szentháromság tanával szemben.

Ebben az esetben jelenti általában az unitáriusok hitét, ami sokkal többet foglal magában.

2. Mi az unitáriusok központi eszménye, hitüknek lényege?

Hit az ember isteni természetében, ellentétben a teljes jóra való képtelenséggel.

3. Miért hívják unitáriusoknak ?

A nevet századokkal ezelőtt gúnyosan adták az ellenfelek, akik még jobban megvoltak botránkozva a szentháromság tanának elvetéséért, mint bármely más hittétel elhagyásáért.

4. Az unitáriusok miért utasítják vissza a szentháromság tanát ?

Azért, mert érthetetlen és észellenes. Az újtestámentum sem tanítja sehol. Az egyetlen helyet, amely ezt igazolná (I. Ján. 5, 7), az angol újra átnézett fordításból a fordító bizottság kihagyta, mint hamisítványt, pedig a bizottság tagjai mind háromsághívó tudósok voltak.

5. Keresztények-e az unitáriusok ?

Igen ; de különböznek több, talán legtöbb kereszténytől abban, hogy a Jézus tanítása szellemének való engedelmességet sokkal fontosabbnak tartják, mint egy megállapított vagy egységes hitet az ő természetéről és hivatalos tantételéről.

6. Hogy lehetnek az unitáriusok keresztények, ha tagadják a Jézus isteni voltát ?

Az unitáriusok Jézus Isten voltát és nem isteni voltát tagadják. Valóban, az unitáriusok hangsúlyozzák az ő isteni voltát, mint valódi és személyes minőséget, amely hozzátartozik az ő embervolláéhoz.

7. Hogy beszélhetnek Jézus isteni voltáról azok, akik tisztán embernek tartják őt ?

Ez a kifejezés „tisztán ember“ nem a miénk, hanem azoknak a keresztényeknek kifejezése, akik nem értették az unitárius álláspontot és akik az ember jóra való képtelenségére vonatkozó tanból nagyon alacson fogalommal bírnak az ember természetéről. Az unitáriusok azt hiszik, hogy Jézusban az emberi természet isteni voltát látják és hogy ami az ő lélekben és szándékaiban volt, minden embernek arra kellene törekednie, hogy az legyen.

8. Milyen alapja van annak a hitnek, hogy az ember isteni természete része az Isten és Jézus Krisztus természetének ?

Ez olyan tan, amely megegyezik a Mester tanításaival, ami az Újtestámentomban található és ez oly egyszerű, s az ésszel megegyező is.

9. Mit hisznek az unitáriusok Istenről ?

Azt, hogy az Isten minden emberi lélek atyja ; hogy az ő természete bölcsességet, hatalmat és jóságot foglal magában és hogy ő végtelenül megbocsátó.

Ebből természetesen következik az a hit, hogy minden ember testvérünk.

10. Mit hisznek az unitáriusok a szentlélekről ?

Ez a kifejezés : „Holy Ghost“, mindenütt az Újtestámentumban „Holy Spirit“-nek kellene fordítani. „Ghost“ a „spirit“ régi angol szava, jelentése változott, jelenleg szellemet, kísértetet jelent.

Az unitáriusok azt hiszik, hogy amikor mi az Istent teremtőnek nevezzük, midőn azt hisszük, hogy ő teremtett mindent és midőn őt „mennyei atyánknak“ nevezzük, amidőn azt hisszük, hogy ő szeret minket és gondoskodik rólunk, akkor őt

„Szent léleknek“ hívjuk, hogy kifejezzük a közeli és személyes egyesülésnek viszonyát, mi által jelenlétét érezzük szivben és lélekben.

11. Mit értenek az Unitáriusok ezen: inkább a jellem, mint a hit által üdvözülhetünk?

Azt, hogy a jellem cél és nem eszköz. Az az üdvösség, hogy megmentsen itt a bűntől és nem a büntetéstől ezután. Az unitáriusok azt hiszik, hogy Jézusnak az volt a hivatása, hogy megmentsen a bűntől magától azáltal, hogy a jóra segít; hogy a rossz, amitől félnünk kell, nem a bűn büntetése, hanem maga a bűn; és az elérhető legnagyobb üdv a jóság maga és nem a jóság jutalmazása.

12. Mi igaz abból, hogy az unitáriusok nem hisznek a bibliában?

Nem hisznek a biblia *csalhatatlanságában* úgy, amint a „teljes ihletés“ tana tanítja. Ez a tan valóságban elrejtette a biblia sok erejét és szépségét, például egyenrangúnak tartja a Prédikátor peszimizmusát („minden hiábavalóság“) Pál apostól férfias optimizmusával („ha semmink sincsen is, mégis mindent birunk“). A biblia valóban nem egy könyv, hanem egy könyvtár, melyet sok író különböző időben írt. Az unitáriusok abban hisznek, hogy a biblia igazán van ihletve, az inspirált emberek beszédével teljes, oly emberekével, akik tudatos közösségben éltek az Istennel.

Az unitáriusok nem tartják az ótestámentum egyes helyeit (mint például Sisera meggyilkolása) olyan értékűnek és oly tiszteletet érdemlőnek, mint a Jézus szavai a hegyi beszédben.

13. Miért nem hisznek az unitáriusok a pokolban és az örökké tartó büntetésben?

Azért, mert a pokol hite, amint azt az orthodoxok tanítják, a többek között tagadása a bölcsességnek és hatalomnak és mindennek fölött az Isten jóságának. Ez a tan azt mondja, hogy a rossz erősebb, mint a jó és legyőzi az Istent, midőn azt tanítja, hogy sok lény örökös bűnben és szenvedésben fog élni s maga az Isten sem tudja megmenteni. Noha az újtestámentum különböző írói közül némelyik támogatja is ezt, az Istenben és a jóban való hit nem engedi, hogy azt higgyük.

Az a szó, amit az angol újtestámentumban „hell“-nek fordítanak, sokszor a görög „hades“-nek felel meg és egyszerűen az elszállott lelkek helyét jelöli meg, és sokszor a „gyehennának“ felel meg; a Jeruzsálem falain kívül egy völgy volt, hol a szemelet megégették és akkor, mint a beszéd alakzatát használták.

14. Hiszik-e az unitáriusok, hogy minden ember, a jók és rosszak egyaránt, halál után az üdv birodalmába jutnak?

Egyáltalán nem. Inkább azt hiszik, hogy a menyország egy állapot, s nem egy hely; és hogy menyország és pokol (az igazi pokol) gyakran ebben az életben kezdődik. Hiszik, hogy a menyország elválaszthatatlan a jó élettől, a pokol pedig elválaszthatatlan a bűnös élettől; és hogy az egyik lételből a a másik létbe való átváltozás nem okozza a jellem azonnali

átalakulását. Fejlődés és tökéletesbülés folytonos és minden szenvedés, akár ilten, akár ezután ujító és nevelő és nem büntető. Egy időben az Isten szeretete és bölcsessége győzedelmeskedni fog az ember minden akaratosságán és gyöngeségén és minden lelket végérvényesen jóságra és a vele való egyesülésre vezérel.

15. Mi okból hiszik az unitáriusok, hogy végül minden lélek üdvözül?

Mert semmi okunk sincsen kételkedni abban, amit Jézus tanított, hogy az Isten tökéletes jóság. Ha Jézussal azt hisszük, hogy Isten a mi atyánk; hogy mi mind gyermekei vagyunk és hogy Isten minden teremtett lelket szeret, akkor hinnünk kell azt is, hogy jóságra teremtett és hogy egy időben azzá kell lennünk, amivé teremtett.

* * *

Ime két modern káté a legmodernebb vallásból. Ezekből meglehetősen győződni arról, hogy az angol és amerikai unitárius keresztény vallás az emberi szellem által teljesen soha ki nem aknázható kincses bányá, melyből mindig újabb és újabb kincseit aknázhathatjuk ki a szeretetnek, jóságnak emberi haladásnak és a soha el nem tűnő hitnek.

BENCZÉDI PÁL.

AZ UNITÁRIUSOK SZERVEZKEDÉSÉNEK ALAP- ELVEI ÉS TÉNYLEGES SZERVEZETEI AMERIKÁBAN*.

I. *Az unitárius egyházközségek gyülekezeti szervezetű alkotmánya.* — Gyülekezeti szervezetű egyházközség az, amely egyházközséget maga a gyülekezet kormányoz. Az ilyen egyházközség úgy egyházi, mint világi ügyeinek igazgatásában egyházkerülettől, zsinattól, vagy tanácstól és minden más egyházközségtől független.

Amikor az emberek egy bizonyos száma külső kényszer nélkül egyesül, közös vallásos célját kifejezi, társulására nézve szabályokat állapít meg, közös hitvallását megállapítja, ez az embercsoport egy gyülekezeti szervezetű egyházközséget alkot, istentiszteleti rendjét maga állapítja meg, tisztviselőit és lelkészeit maga választja.

Szélesebb társulás és nagyobb hasznosság okából a gyülekezeti szervezetű egyházközségek bizonyos száma Társulában vagy Tanácsban egyesülhet. Ily módon a közös ügy érdekei okos és hatályos együttműködése előbbrevitetnek. De ezen szerveknek semmi hatalmuk nincsen arra, hogy bármely egyházközségnek cselekedeteit a saját ügyeinek igazgatásában, korlátozzák. A szó „gyülekezeti (congregationalis)” tehát nem valamely theologiai hitvallást jelent, hanem egyházkormányzási formát. Vannak Trinitárius és Unitárius gyülekezeti szervezetű (congregationalis), valamint Baptista és Universalista gyülekezeti szervezetű egyházközségek. Azok a trinitarius egyházközségek, amelyek úgy a congregationalis alkotmány formát, mint az evangélikus hit alapvető tanításait elfogadták, szokások alapján, megkülönböztetésül más felekezetektől, úgy vannak emlegetve, mint congregationalis (gyülekezeti szervezetű) egyházközségek; de e névhez semmi kizárólagos joguk nekik nincsen.

Az unitáriusok rendjéhez tartozó egyházközségek kivétel nélkül congregationalis (gyülekezeti szervezetű) egyházközségek. Ezek az eredeti gyülekezeti szervezetű egyházközségektől nemcsak a jövőbe tekintés szellemét, hagyományait és szokásait öröklik, hanem sok esetben azoknak nevét, szervezetét és

* Ez a közlemény az Amerikai Unitárius Társulat által kladott „Hand book for Unitarian congregational churches” című tájékoztatóból van fordítva. Ott három különböző cím alatt és fejezetben van közölve. Én egyben nyújtom a címeket a római számok után jelezve. Az összefoglaló címet én adtam. Ford.